

IV. Direktør N. Rygg's foredrag på Norges Banks representantskapsmøte 19. februar 1934.

Da utgangspunktet for den nuværende sterke depresjon må søkes i den krise som brøt ut i De forente Stater høsten 1929 etterfulgt av en rekke skjebnesvangre begivenheter i de følgende år, blir det år, som vi skal gi en oversikt over, det fjerde i rekken under depresjonens trykk. Der var ganske visst enkelte gunstige tillop i 1932, men ved årets utgang var stemningen nokså usikker om hvad 1933 vilde bringe. Man rettet blikket spørgende i to retninger. Først og fremst spurte man, om det vilde være mulig å løse på de mange bånd som kveler den internasjonale omsetning og legger så store hindringer for arbeide og virksomhet, om det vilde lykkes å få et omslag til det bedre og dermed en friere omsetning. Det blev som bekjent ikke noget av, tvert imot har landene fortsatt videre på den farlige bane. Men dernæst hadde man et stille håp i reserve, at det tross alle politiske hindringer skulde lykkes livet selv å arbeide sig et skritt fremad og at så siden konjunktorenes bedring kunde hjelpe til å få en lettelse i stengslene.

Dette håp må også sies å være gått i oppfyllelse. Året 1933 har utvilsomt rundt omkring i landene bragt en bedring. Fra våren av har man kunnet fastslå en stigende produksjon og dermed en voksende sysselsettelse. Riktignok har året ikke bragt en stigende prisbølge, men den synes iallfall nu å nærme sig. Alt i alt har man kunnet iaktta, at et opsving har funnet sted, tillit og optimisme har holdt sig til tross for alle prøvelser. Bevegelsen har ikke evnet å omsette sig i en påtagelig økning av verdenshandelen, men den nedadgående retning er stanset. Alt i alt synes utsiktene for fremgang mere påtagelige enn før, om ikke nye utslag av de nasjonalistiske strømninger skulde gripe forstyrrende inn.

Året bragte — i tillegg til alle finansielle forstyrrelser fra årene forut — den voldsomme bankkrise i Amerika i mars og senere oppgivelsen av gullstandarden med all den usikkerhet, som derav fulgte for handel og omsetning. Den internasjonale finansielle stilling blev mere enn broket. Området for anbringelser i utlandet, sikret mot sterke svingninger, blev ytterligere innsnevret, og man var henvist til å plasere sine tilgodehavender i gull. Også Norges Bank måtte gå over til å anlegge sine valutareserver vesentlig i gull.

Norges Bank satte fra 24. mai diskontoen ned i $3\frac{1}{2}\%$. Denne sats bragte også — med den nære sammenheng der i Norge består mellom diskonto, innlåns- og utlånsrente — bankenes utlånsrente ned på et nivå som ligger særdeles gunstig an i sammenligning med andre land.

Nedsettelsen var etter vår mening berettiget og hadde i det hele gunstige virkninger. Visstnok fikk man en del omplaseringer av innskudd. Men den åpnet bl. a. mulighetene for gunstige konverteringer. Det store statslån som blev ordnet i mars måned for konvertering av løsgjeld var ment som innledningen til en rekke konverteringer, som man måtte kunne regne med efterhånden å gjennomføre under ennu gunstigere vilkår, og den høie kurs for obligasjoner inntil september gav også løfter herom, en tendens av den største betydning for vårt kapitalmarked.

I sammenheng med det opsving i virksomhet som fra våren inntrådte ute i verden, kunde man også her hjemme efter hvert fra sommeren iaktta forskjellige lyspunkter, der førte med sig utvidet virksomhet og igangsettelse av anlegg, hvor driften var stanset. Jeg nevner de bedrede

priser på en rekke av treforedlingens produkter og i trelastindustrien. Videre den stigning i skogsdriften, som man har fått nu i denne sesong, og hånd i hånd hermed går en betydelig oppgang i den finansiering av skogsdriften, som Norges Bank formidler. Videre nedgangen i skibsopleggene fra juni måned, til tross for de utilfredsstillende frakter. Og endelig den økning av skibsbestillinger man har hatt i den senere tid etter den døde periode som var en følge av skibsfartskrisen, og denne utvikling av vår skibsbygning vil forhåpentlig kunne fortsette videre, takket være våre rederes interesse.

Beskjeftigelsesgraden innen vårt næringsliv har utvilsomt vært i stigende.

Bankene har gjennom det materiale de arbeider med den beste anledning til å måle denne utvikling. Ved en depresjon av en styrke som den nuværende blir et stort antall bedrifter ulønnsomme. Så er tilfelle over hele verden, og sterkest der hvor en veldig kreditt ekspansjon hadde funnet sted i årene før krisen brøt ut. Her hjemme hadde man i det hele holdt sig innenfor nøkterne grenser. Men innen skogbruk, industri, skibsfart og andre næringer gikk avkastningen ned, overskuddet blev borte, samtidig som aktivene sank i verdi. Her stod da bankene like overfor en stor og vanskelig oppgave, idet de skulde bære gjennom vanskelighetene alle de virksomheter, som har utsikt til å komme på fote igjen. Man kunde ikke regne med dagens lave verdier, man måtte regne på lengere sikt, men muligheter for tap var til stede.

I mellemtiden arbeides der i en sådan periode iherdig, man søker å minske omkostningene og nytte alle chancer. Ganske stillferdig blir der også gjort ikke så lite for å innføre forbedringer og øke konkurranseevnen. Og når så disse bestrebelses møtes med en liten bedring i konjunktorene, flyttes en del av engagementene over til de levende, den tunge masse oppløses og minsker. Aktivene blir også lettere salgbare. Det gir det beste bevis på at den førte politikk har vært riktig og har vært verd de ofre, det kostet. Tapsmulighetene går ned. Det er hvad der er skjedd i året. Billedet er et annet og lysere, særlig for industrien og andre grener av næringslivet, hvor konjunkturutslagene gjør sig mest umiddelbart gjeldende.

Men til tross for de lyse sider ved utviklingen hører 1933 til de tunge og vanskelige år. Det vil man også få bekreftet ved å lese våre avdelingens beretninger om året for de enkelte deler av landet. Farvene kan veksle, men gjennomgående pekes der på at der er nogen bedring, at et lysere syn gjør sig gjeldende. Kun for et distrikt (Kristiansund) hevdes det at forholdene er forverret.

Balansen like overfor utlandet har utviklet sig gunstig gjennom året, og det oppgjør over den samlede balanse, som vil bli fremlagt når alt materiale er bearbeidet, ventes å gi et meget tilfredsstillende resultat. De utenlandske bankers tilgodehavender har holdt sig meget lave, så vi har vært forskånet for forstyrrende innflytelser. Tilgangen av valuta til bankene i de tre første kvartaler var større enn i det tilsvarende tidsrum av 1932, og avgangen var mindre, så der var et overskudd. Og om billedet stiller sig anderledes for fjerde kvartal, beror det ikke på, at balansen skulde være forverret, men på ganske særskilte grunner, som jeg nedenfor kommer inn på.

Målet for Norges Banks politikk under denne vanskelige tid har vært å samle bankene til det sterkeste mulige samarbeide, og nødvendigheten herav er i full utstrekning erkjent av bankene, hvis lojale medvirkning vi må yde vår anerkjennelse. Videre å hjelpe til, at det økonomiske og finansielle liv med minst mulig skade kommer gjennom denne trengselsperiode. Særlig å føre kredittlivet trygt gjennom vanskelighetene og støtte op, hvor et ledd viser svikt. Fremfor alt å nytte ut enhver anledning til lønnende produktiv virksomhet. Og endelig å verne om valutaens stabilitet og minske mest mulig ulempene ved en svingende valuta, der undergraver grunnlaget for enhver sikker beregning.

På disse forskjellige områder er det lyktes å holde likevekten, og med en knugende verdensdepresjon som bakgrunn må man ha rett til å betegne utviklingen som forholdsvis tilfredsstillende.

Hvad særskilt angår bankene, så har Garantikassen og Norges Bank også i 1933 trådt til for en del sparebanker (alle i landdistriktene) og i det overveiende antall tilfelle er der ved disse aksjoner skapt større ro om bankene, så den samme gunstige utviklingslinje har fortsatt

som i det første år. Med hensyn til de to storbanker (Bergens Privatbank og Den norske Creditbank) kan vi for det siste år notere en avgjort og sikker fremgang med vekst i virksomhet og forretninger.

For Norges Bank har de oppgaver som jeg ovenfor regnet op, ført med sig at en rekke ekstraordinære byrder i tidenes medfør er blitt lagt på banken, og jeg tror at vi har strukket oss meget langt, om man gjør en sammenligning med andre nasjonalbanker. Heldigvis er disse aksjoner på de forskjellige områder under en gunstig utvikling. De legger beslag på bankens krefter uten dog å overbelaste dem. En del av disse oppgaver vil falle bort efter hvert som forholdene retter sig.

I det siste kvartal kunde man spore noget tilbakeslag i den gunstige utvikling på bankvesenets område. Man fikk en sterkere nedgang i innskuddene med nogen likviditetsbesværigheter i følge, og valutamarkedets likevekt blev midlertidig forstyrret. Der blev straks organisert et samarbeide med bankene for i fellesskap å overvinne vanskelighetene på beste måte. Det trøsterike ved stillingen var at der hverken økonomisk, finansielt eller i balansen med utlandet var intrådt nogen forverring, men det var psykologiske stemninger, som gjorde sig gjeldende. Den ro som hersker nu viser at disse utslag kan slæes tilbake, og ved en klok og forsiktig politikk kan man sikre en fortsatt rolig utvikling.

Hvorledes har nu årets utvikling virket inn på tallene for Norges Banks virksomhet.

Folioinnskuddene er gått ned, de holdt sig høie fra begynnelsen av året, men fra våren er der nedgang, for en del beroende på omplaseringer som før nevnt. Og i det fjerde kvartal er der ytterligere nedgang.

Utlånene viste i det hele en synkende tendens, som forklares ved den bedre likviditet i bankene. Men i de tre siste måneder er utlånene atter i stigende.

Valutabeholdningene holdt sig jevne med en del svingninger til september. Herunder regnes også de beholdninger, som midlertidig blev plasert i gull. I de tre siste måneder gikk beholdningene ned, men denne nedgang avtok efterhånden.

Seddelomløpet lå lavere enn i 1932 inntil det i de to siste måneder skyter op over fjoråret.

Også Norges Banks regnskapsoppgjør viser det samme billede som ovenfor er gitt. Eftersom arbeidet med de likviderende banker avsluttes, går de gamle engagements ut av bøkene. For den lånevirkosmhet som er bygget op i de senere år holder avskrivningene sig innen rimelige grenser. Også lånene til fiskeridriften, som så ofte har bragt skuffelse, er avviklet i 1933 på ganske tilfredsstillende måte.

Jeg skal få lov til å avslutte min redegjørelse med noen almindelige bemerkninger om bankvesen.

Det er ikke langt mellem hver gang man ser bankenes utlån betraktet som et gjeldsåk. Det er en ganske urimelig opfatning, ti det er nettop ved bankenes utlån at den største del av virksomheten er bygget op og at driften holdes gående, så vi har til vår rådighet driftsmidler i de forskjellige næringer i det omfang som tilfellet er og har kunnet øke den årlige avkastning.

Men tross denne dystre opfatning av bestående gjeld reises der krav om at bankene fremdeles skal stille til rådighet rummeligere kreditt. Her er en motsigelse, og her trenges en klarlegning. For bankene er ikke den opplevelse sjelden, at der arbeides med iver for å få i stand et lån, men er kreditten ydet, skifter opfatningen og nu er kreditten blitt en besværlig gjeld.

Bankene — Norges Bank så vel som privat- og sparebanker — har å forvalte midlene under ansvar, prøve kredittbehovet og sørge for at midlene blir nyttig og sikkert anbragt. De står også rede til å yde lån, hvor der er lønnende anvendelse derfor.

Det synes å være et enkelt regnestykke å sette en kredittutvidelse i større stil i gang. Men bankene står like overfor realiteter. Å yde nye lån innen næringsgrener, hvor de bestående bedrifter kjemper med vanskeligheter for å holde det gående med bankenes støtte og ikke kan finne full sysselsettelse, stiller sig som lite formålstjenlig. Og det samme gjelder for andre

næringsgrener, hvor man klager over den altfor store gjeld, man allerede arbeider med. Det er så langt fra at vi har innskrenket kreditten at vi tvert imot har ilet nye reelle behov i møte og stimulert til utvidet virksomhet. For å si det så klart som mulig, munner kritikken over de bankmessige kreditthindringer ut i kravet om at bankene skal gå til å gi lån, som ikke kan ansees forsvarlig betrygget.

Også på det økonomiske område er erindringen kort. Den gjeld som der nu klages over, stiftedes i sin tid etter meget sterke krav. Man gikk for langt i kredittgivning, utvilsomt, men der blev krevet meget mer. Det blev ansett som påkrevde foranstaltninger av betydning for arbeidslivet, som derfor fortjente støtte. For å ta de kommunale lån stod bankene under press fra distriktets side. Det ligger ikke lenger tilbake enn man minnes bebreidelsene for manglende forståelse, når bankene holdt igjen. Den senere utvikling har vist, at det kun var altfor riktig.

Man bør ikke gjøre samme feil op igjen. Den lære som må trekkes er at man ikke på ny må skape et gjeldsåk for fremtiden å trekkes med.

Vi kjenner så altfor vel, hvor sterke de krefter er som søker å gjøre sin innflytelse gjeldende ved å understreke lånebehovet, og fremheve det fortjenstfulle ved de tiltak det gjelder å støtte, men vurderingen er mindre sikker med hensyn til utsiktene til å betale lånet tilbake. Faren er nettop at man i den gjengse opfatning særlig under visse perioder regner så meget under produktivt lønnsomt arbeide som ikke hører hjemme der.

Klokskap har derfor lært at her, hvor fristelsen ligger så nær til utglidning, skal myndigheten legges inn under et selvstendig organ, som har til plikt å bygge på en saklig bedømmelse. Kredittpolitikken er et farlig område, hvor der må styres etter lengere mål og uavhengig av øieblikkets opinion. Det er lange tiders erfaringer, som har diktert denne forsiktighet, og det er bekreftet på ny for den nuværende generasjon. En nasjonalbank, som ikke kan håndheve en kredittpolitikk etter saklige vurderinger og er berøvet midlene til å regulere markedet i fornøden utstrekning, kan ikke gjøre landet de tjenester som den bør.

Å stille centralbanken under sådanne vilkår at der skal muliggjøres utstedelse av betydelige seddelmasser er, tross den forkledning man gir det, et eksperiment, som har vært gjort altfor mange ganger til at man kan være i nogen tvil om følgene.

I den offentlige diskusjon inntar lettelsler av gjeldsordning en fremtredende plass, og med rette. Bankene har også vist forståelse herav. Det bør dog ikke glemmes at de i løpet av en rekke år har gjort op overordentlig meget, og at saneringen for næringslivet er meget sterkt fremskredet. Det mangler heller ikke på god vilje til å finne frem til en rimelig løsning for de deler av næringslivet, som fremdeles står igjen, særlig i landdistriktene. Bankene vil sikkerlig søke disse oppgjør mest mulig påskyndet, og det samme gjelder for de kommunale engagements.

Men om enn hensynet til debitorerne er overordentlig viktig, er der en annen side som ikke i samme grad samler interessen, men fortjener det, nemlig hensynet til sparerne og de institutter som forvalter deres midler.

Bankene ledes i det hele forsiktig og arbeider med rimelige omkostninger, når man tar i betraktning nødvendige avskrivninger og skatter. Samlet representerer de en makt, som det er av største verdi å utnytte, og de er innstillet på å tjene samfundet på den beste måte under den nuværende situasjon.

Å binde dem for fast til normer vil svekke deres evne til å fylle sin stilling og vil få vidtrekkende skadelige virkninger for kredittlivet. Det vil ingen fordel være at bankene tvinges over til de best sikrede lån. Der må være en bevegelsesfrihet her under hensyn til risikoen, og fremskritt er kun mulig, om der i rimelig utstrekning er adgang til å ta en viss risiko.

Av særlig betydning er det å få obligasjonskursene op igjen for å kunne gjenopta konverteringer. Markedet er følsomt og man kommer lenger ved å la bankene virke under fillit enn ved lovbestemmelser. Det bør inngå i en fornuftig plan å beskytte sparerne og bankene istedenfor å gjøre forholdene mere broket. Bankene vil da kunne gjøre den største innsats i arbeidet for å bedre vilkårene i landet.